

Čudić, Marko (Belgrádi Egyetem)

DANILO KIŠ JÓZSEF ATTILA-KÉPE¹

Ma már közismert tény, hogy Danilo Kiš sokat foglalkozott lírafordítással: szinte azt lehetne mondani, hogy nagyszámú és magas színvonalú versfordításai egy különálló alkotói opust képeznek, amely prózai műveivel párhuzamosan jött létre. Kiš három nyelvből fordított: franciából, oroszból és magyarból, és mindent összeadva több, mint tízezer verssort ültetett át szerb nyelvre. Az ún. „közép-európai versfordítási elvnek” volt a híve, amely a franciával ellentétben azt vallja, a versfordításnak alapfeltétele az, hogy formahű legyen, tehát kövesse, amennyire az lehetséges, az eredeti vers ritmusát, rímeit, metrikai sajátosságait. Kiš több alkalommal is azt állította, hogy a versfordítás nem csak kiváló „mentális edzést” jelent számára, hanem saját lírai impulzusainak „kiélésére” is szolgál, olyan lírai impulzusok kiélésére, amelyek előfordulása saját prózájában szükségtelen tehernek látszana, még egy olyan átlírizált prózában is, mint amilyen az övé. Danilo Kiš magyarról történő fordításainak van még egy nyelvészeti vonatkozású jellemzője is, amely ezeket a fordításokat élesen megkülönbözteti Kiš francia, illetve orosz versfordításaitól: a jugoszláv író ugyanis a két utóbbi nyelvet felnőtt korban, idegen nyelvként tanulta meg, míg a magyart, mint ismeretes, egészen fiatal korában, hétévesen, mikor a második világháború kellős közepén Magyarországon, Kerkabarabáson, illetve Zalabaksán járt iskolába és hittanra. Nem lehet tehát azt mondani, hogy Kiš kétnyelvű lett volna, ám a magyar mint második nyelv (sőt, egy adott pillanatban talán az első is) egész életében végigkísérte. És ugyanúgy végigkísérte őt szinte egész alkotói pályáján a magyar költészet iránti erős érdeklődés is, amely nem kis mértékben a nyelvi akadálymentességből, az eredeti művek zökkenőmentes megértésből és élvezéséből is fakadhatott, valamint abból a tényből, hogy Kiš közép-európai írónak tekintette magát, nemzeti sehova-sem-tartozását pedig „egy kihálófélben lévő etnográfiai ritkaságszámba menő keverékkel” magyarázta.

---

¹ Jelen tanulmány a szerző dr. Aleksandar Jerkov és dr. Bányai János mentorálásával készült magiszteri dolgozata 2. fejezetének (2. rész) rövidített, adaptált változata

Danilo Kiš 26 magyar költő több mint 270 versét ültette át szerbhorvát nyelvre. A magyar líra iránti érdeklődése még gimnazista korában, tehát az ötvenes évek elején kezdődött, amikor Montenegróban, a nagybátyja könyvtárában elkezd olvasni Ady verseit. Ady ráébresztette arra, hogy nem tudna jó verset írni, vagy valamivel gorombábban, de saját szavaival fogalmazva, Ady „kasztrálta mint költőt”, hiszen minden egyes kamaszkori lelki állapotára talált Adynál egy verset, így hát úgy döntött, inkább lefordítja Adyt, mintsem hogy saját (véleménye szerint rossz) verset írjon. Ady iránti érdeklődése több, mint két évtizeden át kíséri (Ady-fordításai három kötetben jelentek meg, az utolsó 1978-ban, Sarajevóban, *Na čelu mrtvih – A halottak élén* c.). Saját bevallása szerint egyetlen költészetet illetően sem volt ilyen erejű lírai „találkozása”, mint az Adyval való, ami számszerűen is bizonyítható, hiszen a 274 lefordított magyar versnek több, mint két harmadát (99 vers) az Ady-fordítások teszik ki. A 26 magyar költő közül, akinek a verseit Kiš fordította, csak ötnek szentelt külön kötetet: Adynak hármat (1961, 1964 és 1978-ban), József Attilának, illetve Radnóti Miklósnak egyet-egyet (1961), valamint Tolnai Ottónak (1969) és Petri Györgynek egyet (posztumusz kötet, 1994, Sava Babić válogatásában). Kiš csak három tizenkilencedik századi magyar költőt fordított, Viktovics Mihályt, Vörösmartyt és Petőfit, tehát érdeklődése leginkább a 20. századi magyar lírára összpontosult, ezen belül is a magyar klasszikus modernség, a Nyugat három nemzedéke érdekelt a legjobban.

Van azonban még egy dolog, amely megkülönbözteti Kišt az átlagos fordítótól: ő ugyanis kommentárokat, bevezetőket és utószavakat írt saját fordítási kötetéhez, amelyekben általában elég merész és nem-konvencionális, néha még a korabeli magyar hivatalos irodalomtörténeti kánonoktól is élesen elütő véleményt fogalmazott meg, és a legösszefüggőbb képet ezen az interpretációs szinten is épp a magyar líráról alakított ki, főleg Ady Endréről, akiről írt néhány különálló szöveget is. A többi költőről inkább csak néhány rövid mondatot írt, nagyobb, szintetikus bevezető szövegek részeként: ám még ezekben a rövid mondatokban és gondolatfoslányokban is megtalálható a „sűrités poétikája”, amely Kiš egyik nagy alkotói rögeszméje volt. Ebből kifolyólag ezek a mondatok is sokszor túlteljesítik eredeti ambíciójukat, hogy informatív jellegűek legyenek.

József Attila tehát nem foglal el olyan fontos szerepet Danilo Kiš versfordítási érdeklődésében és szellemi horizontján, mint Ady. Az újvidéki Forum Könyvkiadó

gondozásában 1961-ben megjelent három kétnyelvű kötet közül az egyik József Attila verseit tartalmazza:

1) Endre Ady: *Krv i zlato (Vér és Arany)*. Sinkó Ervin előszavával. (30 vers)

2) Attila József: *Noć predgrađa (Külvárosi éj)*. (23 vers)

3) Radnóti Miklós: *Strmom stazom (Meredek út)*. (25 vers)

Ez lesz ugyanakkor az első és utolsó József Attila-kötet Kiš fordításában és az első szerbhorvát nyelvű József Attila-válogatás. Ha elfogadjuk a goethe-i műfordítástörténeti elmélet alaptételét, mely szerint az első fordítónak a „bevezető” szerepét kell vállalnia, akkor meg lehet érteni, mekkora nehézségek előtt állt e válogatás szerkesztője és fordítója, az akkor mindössze 26 éves Danilo Kiš. Úgy döntött, ezúttal nem ő ír bevezető szöveget a kötethez, hanem lefordítja József Attila *Curriculum vitae*-jét és a kötet legelejére teszi. A *Curriculum vitae*-ben van egy, mára már némely magyar olvasó számára is nehezen érthető mondatrész, hogy „napokat ettem”: ezt Kiš úgy fordította, hogy „jó emberek asztalánál ettem” („Jeo sam za trpezama dobrih ljudi”). A *Curriculum* után még van egy kis szerb nyelvű jegyzet is, amelyet „a kiadó” írt alá, de amely valószínűleg szintén Kištől származik, a stílusából ítélve: „Ez a kérvény hiábavalónak bizonyult, mint a költő annyi más próbálkozása. A munkanélküli, beteg, magányos testvért két leánytestvére elkísérte 1937-ben Balatonszárszóra. December harmadikán kiment sétálni. Nemsokára a falu bolondja meghozta a hírt, hogy József Attila egy tehervonat kerekei alatt lelte halálát.” Danilo Kiš még egy ilyen informatív és a leglényegesebbekre redukált jegyzetben is ki tudta azonban használni az alkalmat, hogy ne csak életrajzi, hanem vázlatosan más információval is szolgáljon. A rövid jegyzet második fele ugyanis így szól: „Ily módon végzett magával ez az ember, akinek kora gyerekkora óta alig volt másban része, mint szenvedésben és nélkülözésekben, *akiből jómódú polgár válhatott volna, de nem sikerült megszabadulnia származásától*, aki a magyar kommunista párt tagja és egyik legodaadóbb agitátora volt egészen addig a pillanatig, amíg a saját maga számára sorsdöntő konfliktusba nem keveredett annak vezetőségével – *felhagyva a ‚vonalas‘ versek írásának kísérleteivel, nem tudván kibékülni sem a nyomor szentimentális költészetével, sem a munkásréteg dirigált harcok költészetével*. Az állandó nehézségek, a *schizophrenia gravis* és az elhagyatottság érzése idő előtt letiporták a magyar proletariátus nagy költőjét, ám a munkássága mindörökké *bebiztosította helyét minden idők legnagyobb magyar költőinek társágában.*” (a

fordítás és kiemelések tőlem, M.Č.) Már ebből a néhány informatív jellegű mondatból is kitetszik, hogy Danilo Kiš sem volt teljesen mentes az akkoriban Magyarországon nagyon elterjedt kultikus biografizmus, illetve vulgáris szociologizmus hatásaitól, de a jegyzet második fele mégis kizár bármiféle szimplifikáló, szociologizáló vagy pszichologizáló interpretációt.

A következő nehéz feladat a fordító-szerkesztő Danilo Kiš számára a válogatás, illetve a kötet összeállítása volt. Kiš sohasem a versek fordíthatóságának fokából indult ki válogatásaiban (a formális szempontból nehezen átültethető versek nagy kihívást jelentettek számára, amellyel szeretett megbírkózni), hanem inkább a vers univerzális értékéből. Minél lokálisabb egy vers, minél több etnográfiai reáliát tartalmaz, annál kevésbé volt, értelemszerűen, vonzó Kiš számára. József Attila lírájával egyébként is az a – a formális szigor átültetésének lehetetlensége mellett – nagy gond, hogy nehéz egy huszon-egynéhány versből úgymond „reprezentatív” idegen nyelvű válogatást összeállítani. És egyáltalán: milyen elv szerint kellene, lehetne klasszifikálni a már bekerült verseket? Danilo Kiš a kissé iskolás, ám legbiztosabb elvet, a kronológiai, illetve tematikus egységek szerinti csoportosítás elvét választotta.² Annak tudatában, hogy Kiš az olyan fordítók közé tartozott, akik mindig megismerkedtek a költő egész opusával, mielőtt nekiláttak volna költészetének fordításához, megkérdőjelezhető természetesen ez a válogatás is: miért nem került bele pl. az *Eszmélet* (hiszen a válogatásban helyet talált sok más hosszab költemény is, tehát nem ez lehetett az ok, sőt, a „vasútnál lakom” toposza érdekes lehetett volna az ahasverus sorssal küzdő Kišnek is), vagy a *Születésnapomra* (meg lehetne talán kockáztatni, hogy ez az egyetlen olyan vers, amelynek fordításától Kiš a formális nehézségek megoldhatatlanságának láttán állt el – a versen átütő szarkasztikus humor ugyanis közel állhatott volna Kišhez)? Tény azonban, hogy Kiš tisztában volt azzal (bár ezt sehol explicite nem említi), hogy a kései József Attila-lírának, mint e költészet legérettebb, legkomplexebb és legszerteágazóbb részének kell a fordításkötetben dominálnia (és ez így is van, hiszen 15 ide bevitt vers 1932 után

---

² A 23 vers sorrendje a kétnyelvű kötetben a következő: *Tiszta szívvel, Szegényember balladája, Szegényember szeretője, Kopogtatás nélkül, Klárisok, Medáliák – 1, 2, 3, Anyám, Reménytelenül, Külvárosi éj, A város peremén, Elégia, Óda, Téli éjszaka, Mama, Ősz [Tar ágak-bogak rácsao között...], Nagyon fáj, Kirakják a fát, Flóra 1,2,3,5, Flóra I-II, Ars poetica, (Ős patkány terjeszt kórt...), (Miben hisztek...), (Ime, hát megleltem hazámat...).*

íródott). A kötet egyébként elég jól tükrözi József Attila lírájának tematikusan is nagyon szerteágazó természetét: a kötet szinte az összes „versfajt” reprezentálja.³

Nagyon érdekes és szinte jelzésértékű, hogy Kiš e válogatás mottójaként a *Medvetánc* mottóját, a híres pásztordal (*Aki dudás akar lenni/Pokolra kell annak menni/Ott kell annak megtanulni/Hogyan kell a dudát fújni*) sorainak szerb fordítását emeli ki (már ebből a fordításból kitetszik Kiš kiváló ritmusérzéke): *Ko bi gajdaš hteo biti/Mora pakla pohoditi/Tamo će se namučiti/I gajdama naučiti*. Egy mai magyar József Attila-kutató, Szőke György szerint ez a néhány sor „költészete egészének mottója is lehet: nem elméleti kreációk illusztrációja költészete, hanem belső vívódásainak, régi emlékek felbukkanásának, feldolgozásának ötvözete.”⁴ Kiš tehát még 1961-ben, kiváló intuícióval érezte meg, mennyire fontos ez a népi ritmus, népi beütés, népdalvilág metafizikai szintre emelése József Attilánál.⁵

Még egy fontos kérdés ilyen válogatások összeállításánál a cím megválasztásának indokoltsága. A *Külvárosi éj* c. költemény a válogatás középpontjában áll, de Kiš minden bizonnyal ezt a címet azért választotta, mert a szerbhorvát olvasónál ez olyan asszociációs képeket ébreszthet, amelyek kiemelik József Attila egyik fontos biográfiai-poétikai dimenzióját. Értelemszerűen Kiš ilyen döntései a címhangzás és a ritmus poétikai értékének keresésével is magyarázhatóak.

Kiš fordításai voltaképpen gyakorlati illusztrációi elméleti fordítási elveinek. Tehát: egyetlenegy vers kivételével (a *Nagyon fáj* c. verset Kiš rímtelenül fordította) mindegyiknél igyekezett átültetni a vers struktúráját is (természetesen, a szótagszám nem mindig „jött be”, a két nyelv nagyon különböző struktúrája miatt is), különös tekintettel a rímekre. Talán a legjobb példája Kiš fordítói szigorának és sikerességének a kötetnyitó vers, a *Tiszta szívvel* (*Čista srca*), amelynek heteseit a fordításban nyolcasokkal váltja fel

---

³ Németh G. Béla ma már klasszikus érvényű felosztása szerint József Attila kései lírája öt irányban ágazik szét: 1) közéleti költemények, 2) önmegszólító verstípus, 3) időszembesítő versek, 4) létösszegző versek, 5) az imitációs lelki helyzet versei (Németh. G. Béla, *7 kísérlet a kései József Attiláról*, Tankönyvkiadó, 1982) Kiš, nem ismervén ezt a felosztást (1961-ben még ha akarta, sem ismerhette volna), mégis ízelítőt nyújtott a szerb olvasónak József Attila költészetének sokszínűségéből.

⁴ Szőke György: *A költői szó jelentésének átbillenése*. In: *Tanulmányok József Attiláról*. Anonymus Kiadó, Budapest, 42.o.

⁵ Sava Babić *Bokorje Danila Kiša* (*Danilo Kiš bokrai*) c. könyvében teljes joggal kritizál egy szerb író, aki ezeket a sorokat felhasználta kilencvenes években megjelent regénye mottójaként, anélkül, hogy megjelölte volna a forrást (József Attilát, illetve Danilo Kišt) – csak annyit fűzött hozzá, hogy ez egy „pannon népi pásztordal” (!). Babić szerint ez hamisítás, de, folytatja Sava Babić mintegy vigaszt keresve, „nem-e az történik itt Kišsel, hogy már fordításai révén is bekerül a szerb névtelen (népi, szóbeli) irodalomba?”. In: Sava Babić: *Bokorje Danila Kiša*. Izdavačka radionica „Kaniški krug”, Kanjiža, 1998, 7.o.

nagyon következetesen, és ezzel voltaképpen megtartja a vers ritmusát (különös figyelmet kellene szentelni a néhány kifejezetten jól sikerült rímnek):

Nincsen apám, se anyám,
se istenem, se hazám,
se bölcsőm, se szemfedőm,
se csókom, se szeretőm.

Harmadnapja nem eszek,
se sokat, se keveset.
Hús esztendőm hatalom,
hús esztendőm eladom.

Hogyha nem kell senkinek,
hát az ördög veszi meg.
Tiszta szívvel betörök,
ha kell, embert is ölök.

Elfognak és felkötnek,
áldott földdel elfödnek
s halált hozó fű terem
gyönyörűszip szívemen.

Nemam majke, niti oca,
niti boga, niti novca,
ni kolevku-uzdanicu,
poljupca, ni ljubavnicu.

Već treći dan nisam jeo,
ne zato što nisam hteo.
dva'est sam leta gladovao,
dva'est bih leta vragu dao.

Neće li ih niko hteti,
đavo će ih preuzeti.
Ko bandit ću provaliti,
čista srca krv proliti.

Zgrabiće me, obesiće,
svetom zemljom prepokriće:
niče trava smrtonosna
iz mog srca, iz ponosna.

Látható, hogy gyakran a részleges szemantikai hűségnek kellett áldoznia Kišnek ahhoz, hogy viszonylag formahűen visszaadja ezt a verset szerbül. Ez a kötetnyitó fordítás szinte paradigmátikus példája, mintája lehetne a többi József Attila-vers fordításánál használt metódus alkalmazására. Danilo Kiš először mindig „leépített”, „szétszed” minden egyes fordítandó verset, hogy aztán összerakja és visszaadja saját nyelvének médiumában. Bármennyire is lazának, lezsernek tűnhetnek az ilyen fordítói megoldások, általában hosszú órák, napok, hetek bíbelődése, tépelődése, keresései állnak mögöttük.

Az eufónikus elemek (alliteráció, asszonánc, stb.) szintén fontos szerepet játszanak Kiš fordítói gyakorlatában. Van, ahol a rím és a ritmus kedvéért Kiš megsokszorozza az eredetiben felhasznált eufónikus elemeket. A *Külvárosi éj*-ben van egy eufónikus, szóismétléses sor (kurzíválva), amelyet Kiš a következőképpen oldott meg:

S amott a kopár réteken   A na poljani, tamo dalje,
rongyok a rongyos füveken   po traljavoј travi tralje

Ez a „hatványozott eufónia” nemegyszer (mint például ebben a példában is) a fordítás erősebb ironizációjához is vezethet, mint az eredetiben.

Kiš tehát ezeknek a verseknek a fordításánál a formai hűség elvét részesítette leginkább is előnyben, ami nem jelenti azt, hogy a jelentés elsikkadna. Egyes versekben talán elsikkad egy-egy sor szemantikája, ám a kötetben mint egységes poétikai építményben ez alig vehető észre, hiszen a fordítói kompenzáció elve („amit egy helyen feláldozok, azt másutt visszaadom”) Kišnél nem csak formai szinten érvényesül.

E kötet megjelenése után Kiš már nem sokat foglalkozott József Attila költészetével. Nem fordította többet, ám két szövegében még megemlíti a költőt. Először a *Najdiskutovanija pesma mađarske literature* („A magyar irodalom legvitatottabb verse”) c. szövegben, amely voltaképpen Juhász Ferenc *József Attila sírja* c. költeményének saját (Kiš) fordításához írt jegyzetnek tekinthető.⁶ Kiš József Attilát itt csak Juhász verse keletkezésének külső okaként szemléli és mintegy megismétli azt, amit már öt évvel ezelőtt írt a költőről. Itt is egy részletet közöl a *Curriculum vitae*-ből, és azt állítja, újból a kultikus biografizmus erős hatása alatt, hogy József Attila életének legtragikusabb és sorsdöntő élménye a kommunista pártból való eltávolítása volt. Kiš József Attilát megint „nagy proletárköltőnek” nevezi, és „a magyar irodalom legtragikusabb figuráját” látja benne.

Danilo Kiš legfontosabb és legértékesebb gondolatai József Attila lírájáról azonban négy évvel később láttak napvilágot, a *Novija mađarska lirika* (Az újabb magyar líra) c. antológiában, amelyet Kiš nem egyedül szerkesztett és fordított. Az antológiában húsz magyar költő több, mint 120 verse került be és a mai napig ez az újabb magyar költészet legrepresentatívabb szerbhorvát nyelvű antológiája.⁷ Öt József Attila-vers került be ebbe az antológiába Danilo Kiš korábbi fordításaiból (*Elégia, Nagyon fáj, Téli éjszaka, Ősz, Külvárosi éj*), de ennél sokkal fontosabb Kiš szintetikusságra törekvő előszava, amelyben az író néhány mondatot szán mindegyik költőnek. József Attilát a magyar

⁶ a zágrábi *Forum* irodalmi folyóirat (akkoriban Sinkó Ervin szerkeszti) 1966 januári számában 393-395. Ezzel a szöveggel és Juhász-fordítással Bányai János foglalkozott az újvidéki *Híd* 1993 novemberi számában (Bányai János: *Lazán, hűtlenül, pontosan. József Attila sírja, Danilo Kiš fordításában*. *Híd*, LVII. évf., 11. sz., 1993. nov., 825-831 o.)

⁷ *Novija mađarska lirika*. Nolit, Beograd, 1971. Szerkesztette Ivan Ivanji és Danilo Kiš. Fordította Ivan Ivanji, Danilo Kiš és Ivan V. Lalić. Az előszót Danilo Kiš írta

irodalomtörténet „külön fejezetének nevezi”, „eleven forrásnak és külön mozgalomnak, amely messzireható és szinte mindenhol felfedezhető hatásai miatt rendkívül jelentős.” Kiš szerint ő a magyar lírába mint „proletár Wunderkind tört be, mint a humanizmus példaképe az egyre elmérgesülő polgári antagonizmusok közepette, mint zseniális és elsőrangú programköltő és lírikus. Radikálisan eltávolodik az ‚urbánusok‘ esztétizmusától és elsősorban a proletariátus költőjévé válik, ám gazdag poétikájában nem fogja cserbenhagyni a *Nyugat* nyelvi és technikai hagyományait sem. Ez a szürrealizmussal fémjelzett költészet, akárcsak Aragonnál vagy Éluarnál, a magyar pásztor siratódalokból és énekekből ered:

Aki dudás akar lenni,
pokolra kell annak menni,
ott kell annak megtanulni,
hogyan kell a dudát fűjni.⁸

A nem csak szürrealista és misztikus, hanem a szociális kétségbeesés és lázadás ragyogó költészete elsősorban egy villoni lezserségből a szerencsétlenség világa előtt, egy örült fiatalkori optimizmusból indult ki, és tragikusan végződött, egy borzasztó emberi kiáltással, a szeretet, az emberség kétségbeesett keresésével. Miután egy adott pillanatban mindenki hátat fordított neki, kizárták a pártból mert megpróbálta kibékíteni a freudizmust és a marxizmust, végső pontot tesz majd rendkívüli költői opusára, amelyen valami hőlderlini luciditás sugárzik.” Látható tehát, hogy bármennyire „impresszionista” Danilo Kiš József Attiláról kialakított képe, mégis az író biográfiai (újfent) fogantatású néhány mondatába (amennyit a szerkesztő és a kiadó megkövetelnek egy előszótól) megpróbált becsempészni egy betekintést József Attila költői dimenzióiba is. Ez annál inkább fontos, mert Kiš az életet és irodalmat mindig egyfajta amalgámnak tekintette (Gabi Gleischmann svéd újságíróval folytatott utolsó interjújának címe épp ez: *Life, literature / Život, literatura / Élet, irodalom*).

Danilo Kiš József Attila-fordításainak nem volt kellő és méltó fogadtatása a szerb irodalmi berkekben. Egy vajdasági irodalomtörténész, Bori Imre⁹ említi csak meg, igen

---

⁸ Jelzésértékű, hogy Kiš itt már másodszer idézi ezeket a sorokat

⁹ Bori Imre: *József Attila szerb nyelven*. Híd, 1964, 10.sz., 1184-1188.o.

röviden, 1964-ben, egy újabb és a mai napig utolsó szerb nyelvű József Attila válogatással összehasonlítva: Bori szerint ez az újabb válogatás, amelyet Ivan Ivanji és Bogdan Čiplić készítettek, „egy lépés hátra” Kiš válogatásához képest, ám Bori utolsó mondataiból kitetszik, hogy nem teljesen elégedett Kiš fordításaival sem: „Tolmácsolható-e tehát József Attila költészete szerbhorvát nyelven? – vetődhet fel a kérdés [...] Meggyőződésünk szerint lefordítható, s le is kell fordítani, mégha a Čiplić-Manojlović-Ivanji triásznak nem is sikerült ezt megvalósítania. Danilo Kiš fordításai után ez a kötet egy lépést jelent hátra, ám hinnünk kell, hogy előbb-utóbb akad majd József Attilának méltó szerbhorvát tolmácsolója.” Bori Imre jóslata és hite a mai napig sajnos nem igazolódott be: azóta is Danilo Kiš maradt József Attila legméltóbb szerbhorvát tolmácsa; Kiš fontosságát növeli az, hogy ő volt az első, aki szerbhorvát nyelvterületen mert írni József Attiláról szubjektíven is, mellőzve a hivatalos interpretációkat, amelyek akkoriban, a hatvanas években, még nagy mértékben a kultikus biografizmus bűvkörében voltak.

Irodalom:

Babić, Sava: *Bokorje Danila Kiša ('Danilo Kiš bokrai')*. Izdavačka radionica “Kanjiški krug”, Kanjiža, 1998.

Bányai János: *Lazán, hűtlenül, pontosan. József Attila sírja, Danilo Kiš fordításában.* Hid, LVII. évf., 11. sz., 1993. november., 825-831 o.

Bori Imre: *József Attila szerb nyelven.* Hid, 1964, 10.sz., 1184-1188 o.

József Attila: *Noć predgrađa ('A külvárosi éj'). Válogatott versek.* Danilo Kiš fordítása. Forum, Újvidék, 1961.

Kiš, Danilo: *Najdiskutovanija pesma mađarske literature. ('A magyar irodalom legvitatottabb verse')* In: Forum, Zágráb, 1966 január, 393-395 o.

Németh G. Béla: *7 kísérlet a kései József Attiláról.* Tankönyvkiadó, Budapest, 1982.

Novija mađarska lirika. ('Újabbkori magyar líra'). Versantológia) Válogatta és fordította Danilo Kiš, Ivan Ivanji és Ivan V. Lalić. Az előszót írta Danilo Kiš.

Szőke György: *A költői szó jelentésének átbillenése*. In: *Tanulmányok József Attiláról. Újraolvasó-sorozat*. Szerkesztette Menyhért Anna, Kulcsár Szabó Ernő, Kulcsár Szabó Zoltán és Kabdebó Lóránt. Anonymus Kiadó, Budapest, 2001.

Summary

DANILO KIŠ'S FRAGMENTARY VIEW OF ATTILA JÓZSEF'S POETRY

The paper deals with Danilo Kiš's attitude towards the poetry of Attila József. Kiš translated 23 poems of this famous 20th century hungarian poet and wrote a few passages about him. Although Attila József is not the central figure in Kiš's interest in hungarian poetry, the Yugoslav writer managed to write about his lyrics from a point of view quite different and unconventional, in many aspects not synchronised with the contemporary beliefs of hungarian literature history, which in the beginning of the sixties (Kiš published his one and only book of translations of Attila József in 1961) was under great pressure from politics, and inherited a specific cultic-biographical point of view, focusing only on Attila József's so-called „proletaire“ poems. Kiš, on the other hand, in a very shortened prose form, tried to put Attila József and his poetry in the context of contemporary trends in European lyrics, never forgetting his originality and the specifically Central-European moments in his *oeuvre*. Kiš's translations show a great deal of poetic virtue, as well.